

Dějiny českých překladů *Batrachomyomachie*

Olga Eyerová si pro svou bakalářskou práci (dále BP) vybrala téma, které je zajímavé, ale není jednoduché. Úkolem a cílem této BP totiž je „rozebrat a srovnat překlady *Batrachomyomachie* do češtiny od národního obrození do současnosti“.¹ Jedná se tedy o překlady publikované v průběhu více než jednoho století (Rožnay 1819, ed. 1834; Mejsnar 1877 a 1881, Škoda 1891, Rašín 1928, Křesadlo 40. léta, Smrčka 1959) a připomeňme, že to pro český jazyk i literaturu to bylo století mimořádně dynamické. Z autorčiny formulace cíle by spíše vyplývalo, že hlavní linií porovnávání bude linie časová, názvy kapitol svědčí však o tom, že za důležitější považuje formu překladu (veršovaný šestistopý trochej, časoměrné překlady, blankvers, přízvuchné nápodoby hexametru).

V předložené BP jsou v pěti kapitolách postupně charakterizovány a rozebrány originál (Úvod, str. 6-9) i jednotlivé překlady (str. 10-68). Výsledky dvou sond, tj. „převodu vlastních jmen žab a myší a převodu participií“ jsou uvedeny v šesté kapitole (Srovnání překladatelské techniky, str. 69-76), v příložených tabulkách (str. 83-90) a ve stručném Závěru (str. 77-78). Kol. Eyerová však nikde nevysvětluje, co ji vedlo k tomu, aby se podrobně zabývala právě převodem vlastních jmen žab a myší a participií/participiálních konstrukcí. Obě tyto kategorie (i jejich statistické zpracování) mají u různých překladů různý výpovědní potenciál, ale z toho, jak si při jejich rozboru počíná, není patrné, že by si toho byla vědoma. Konečné formě BP a patrně ani pracovnímu postupu neprospělo oddělení jmen žab a myší od ostatních proprií. Mutatis mutandis to platí i o oddělení participií od archaismů. Vedlo to k roztržitosti interpretací a k opakovanému upozorňování na „zvláštní kapitolu“ (10x).

Úvod (str. 6-9) je poněkud neobvyklý, neboť místo očekávaného bližšího výkladu tématu BP, položení základních otázek, formulování způsobů/metod, které povedou k hledání odpovědí, a upřesnění cíle², shromáždila zde autorka základní známé informace o *Batrachomyomachii* (autorství, žánr, styl, obsah, rukopisná tradice). Pokud tedy máme úvodní kapitolu číst jako charakteristiku výchozího textu, měla kol. Eyerová věnovat větší pozornost jednak edicím, jednak homérského stylu. O složité rkp. tradici a *rozcházejících se textových vydáních* se sice zmiňuje (str. 8), ale kdyby si citované edice (Abel, Allen, Baumeister) dobře prohlédla, mohla zjistit, že číslo posledního verše nemusí – a v tomto případě to

---

¹ Úvod, str. 9. – výčet překladů zde chybí. Cíl BP i s výčtem překladů jsou uvedeny pouze v Abstraktu. „Současnost“ je třeba brát s rezervou, od posledního překladu uplynulo nejméně 64 let.

² Ve velmi jednoduché podobě (devět řádků) plní tuto funkci abstrakt.

platí zcela – odpovídat celkovému počtu veršů. Nejspíš by pak ono „magické“ číslo 303 nepoužívala jako jedno ze srovnávacích kritérií. Užitečné by bylo uvést výrazné rysy homérského stylu a posoudit je z hlediska možného parodování. Zároveň s tím zvážit, co je podmínkou pro pochopení parodie/parodického díla ze strany recipienta.³ Tím by si vytvořila pevný základ pro srovnávání (možná by i upustila od častého opakování „magického“ čísla 303.

Je dobře, že vlastní srovnání začíná stručným připomenutím nedochovaných překladů Jána Hollého (1808) a Dominika Kynského (1817)⁴, které se dobou vzniku kryjí s již dochovaným překladem Samuela Rožnaye (1819). Je to vhodné dokreslení role antické literatury v oblasti překládání i v literárním a kulturním kontextu počátku 19. stol. (kap. 2.1.).

V rozboru Rožnayova překladu se autorka soustředila především na výběr a klasifikaci vlastních jmen, uvedení několika výrazových prostředků zvyšujících parodičnost, určení veršové formy a rozsahu překladu.⁵ V závěru kapitoly na základě několika příkladů archaismů píše, že „překlad nabývá archaizujícího rázu“. Toto hodnocení je neadekvátní. Správně ovšem připomíná nápadné podobnosti s Děvinem Š. Hněvkovského, ale pouhé konstatování, že „odkazy na české reálie ... ukládá do textu vědomě, speciálně pro českého čtenáře“ (str. 19) je nedostačující.⁶ Postrádám zjištění, jak se do povědomí čtenáře vřazuje veršová forma a rým, zda a do jaké míry má strofická forma sémantický význam, zda toto členění čtenáři usnadňuje vnímání textu/obsahu.

Poměrně velkou část BP tvoří kapitoly věnované časoměrným překladům H. Mejsnara z r. 1877 a 1882 a Ant. Škody z r. 1882 (str. 29-47). Úvod neodpovídá svým obsahem názvu subkapitoly (Obecná charakteristika časoměrné poezie), je to letný historický přehled, který s charakteristikou časoměrné poezie nemá nic společného. Rozbor je opět převážně zúžen na uvedení či podoby vlastních jmen, překlad participiálních vazeb a výskyt archaismů. Okrajově si autorka všímá hyperbat, novotvarů a příznakových výrazů. Nepřiměřeně hodnotí některé výrazy a vazby jako archaismy (u obou překladatelů) a patrně z nezkušenosti považuje poetismy nebo běžná apelativa (smrtný, mládec, leb – s. 43) za „nezvyklá slova“.

---

³ Pozitivní je, že kromě Rožnayova překladu se J. Eyerová snažila u všech dalších uvádět edice originálního textu, se kterou překladatel pracoval. Ne vždy se to podařilo. Není pravda, že Mejsnar před r. 1877 nemohl použít Baumeisterovo vydání, neboť 1. vydání je z r. 1874. Chybně je uvedeno Allenovo vydání u překladu Ant. Smrčky (viz ediční poznámka str. 136), pro Batrachomyomachii použil Ludwichovo vydání z r. 1896.

⁴ V Příloze č. 3 jsou i podrobnější životopisné medailonky obou překladatelů. (str. 691-96).

⁵ Je možné, aby jeden verš byl obkročně rýmovaný? - s. 14. Mylně je verš určen jako jambický trimetr (str. 19 a 77), na str. 19 níže je už správně trochejský trimetr, lépe však šestistopý trochej.

⁶ Aluzivní využití „směšnohrdinského“ eposu sahá hlouběji. Rožnay sdílel s Hněvkovským i názor týkající se role literatury v tehdejší společnosti, totiž že je třeba zajistit rozvíjející se literatuře co nejširší okruh čtenářů, přiblížit literární díla lidovému čtenáři a vycházet z toho, co je mu blízké. Známa byla pověst o dívčí válce nikoli Iliada. Proto Rožnay potlačuje řecké reálie, mění jména řeckých bodů apod.“ Kromě všeho jiného je tedy Děvin, který vyšel již 1805, návodem pro nezkušeného českého čtenáře, jak má Batrachomyomachii číst.

Velmi podobně postupuje J. Eyerová i u rozboru překladu Jaromíra Rašína. Věnuje sice o málo větší pozornost výrazovým prostředkům (onomatopoická slova, deminutiva, eufemismus ad.), upozorňuje na to, že do překladu jsou vloženy celé verše, četné parafráze i jednotlivá slova (str. 49-51), ale bohužel nic z toho ji nepřivádí k hledání vztahů mezi použitím těchto prostředků a typu překladu či verše. Polovinu rozboru opět tvoří nic neříkající přehled vlastních jmen řeckých mytologických postav.

V následující části BP se autorka zabývá chronologicky následujícími překlady z poválečného období, (str. 54-68): do 40. let datuje překlad Jana Křesadla a do r. 1959 překlad Otakara Smrčky.⁷ V rozboru si všímá obdobných jevů jako v předcházejících případech. Oba překlady hodnotí jako nadčasové a neutrální. Ani jedno z těchto hodnocení není správné. Překlad už ze své podstaty nemůže být nadčasový. Co autorka míní označením neutrální, není zcela jasné, ale patrně je považuje za konformní či tradiční. Argumenty, o něž své tvrzení opírá, jsou vratké, nedostatečně průkazné nebo chybné: *nejčastější překlad participií je jinak než přechodníkem*; *hyperbata se objevují pouze dvakrát* (u Rašína, str. 61) – hyperbata jsou častá. Smrčkův jazyk označuje jako neutrální, protože *nepoužívá zvláštní výrazy; kondicionál minulý jen v tomto verši* /217/.

Předložená BP má odpovídající rozsah (celkem 101 str., bez příloh 78 str.) i všechny další požadované formální náležitosti. Je vybavena přílohami (str. 79-96), seznamem zkratk a bibliografií (str. 97-101). V seznamu literatury je kromě jazykových a bibliografických titulů uvedeno více než 50 převážně českých odborných publikací.⁸ Postrádám Královu recenzi Mejsnarova prvního překladu (LF 4,1877, 281-3) a překladu Škodova (LF 18, 1891, 393-5), dále Hoškovu recenzi překladu O. Smrčky (SbFFBU E 5 1960, 142-3) a vyjádření K. Svobody k Smrčkovu překladu (Posouzení Smrčkova překladu Homérských hymnů) in: VČAVU 60, 1951, 35.⁹

Celkově trpí BP popisností, přemírou citací a nikterak nevyniká ani po stránce stylistické. Formulace jsou mnohdy myšlenkově nepřesné a stylisticky neobratné, (str. *překlad má délku 43 strof*; str. 42 – *jméno Hádes je doplněno jen v překladu*; str. 67 – *vyznění překladu je hypotaktické*, na str. 60 - *vyznívá velmi srozumitelně*; str. 76, *u časoměrných překladů jsou nepřeloženy verše, které téměř ve všech překladech chybí*; doplněno v pozn. 4 – *nepřeloženými tvary rozumíme verše, ...*). Chybně je označen srovnávací genitiv (u adj.) jako *archaické*

---

⁷ Datování by bylo možné upřesnit. Lze předpokládat, že J. Křesadlo pracoval na překladu v době, kdy dokončoval studium na gymnáziu, tj. mezi lety 1945 a 1947. Smrčkův překlad byl dokončen jistě před r. 1951 (viz dále).

⁸ Z uvedených položek nejsou nikde citovány J. Levého České teorie překladu, Okálova Antická metrika a Turnovského Nové rovy české.

⁹ Svobodovo posouzení dokládá, že Smrčkův překlad byl připraven nejpozději v r. 1951, ačkoliv kvůli průtahům knižně vyšel až v r. 1959.

stupňování (str. 35). (En)klitické – *t* není interpretováno, jak je obvyklé, tj. z funkčního hlediska, ale jako *zbytky etického dativu* (str. 35, 36, 50) nebo *etický dativ* (str. 65). Ne zkušenosti autorky lze zřejmě přičíst nejisté zacházení s literárněvědnou terminologií (parodie místo aluze - *parodie úvodu Kallimachova díla Aitia*, str. 7; konotace často místo aluze - *konotace do antického světa* – str. 34 a 46 /2x/, *konotace na Íliadu* – str. 71; nevhodné označení překladu S. Rožnaye a J. Rašína jako parafráze; na většině míst splývá parafráze s perifrází).¹⁰ Nelze souhlasit s tím, jak určuje archaismy, neboť nerozlišuje mezi tím, co je z hlediska dobové normy knižní, spisovné nebo zastaralé. Stylistické prostředky (tropy a figury) vybírá náhodně, metrickou stránku překladů pomíjí vůbec.

V celé BP se projevila slabší orientace kol. Eyerové v bohemistice, což jí zabránilo posoudit překlady náležitě z hlediska cílového jazyka, tj. v náležitém jazykovém, literárním i obecně kulturním kontextu. Nelze jí však upřít velký a vytrvalý zájem o zadané téma, neobyčejnou píli a snahu vyrovnat se s úkolem co nejlépe. Pokud jde o splnění stanoveného cíle, je nutné konstatovat, že jej splnila pouze na zcela základní úrovni (shromáždění a popis vybraných jevů a jejich podrobné statistické zpracování). Nepochopitelné zůstává, proč se vůbec nezabývala podobou/výstavbou verše (alespoň časoměrného a přízvučného hexametru), proč nesledovala funkčnost a záměrnost či nahodilost ekvivalentů nebo substitucí sledovaných kategorií (propríi a participií) ve výstavbě překladového verše.

Při obhajobě by kol. J. Eyerová měla odůvodnit, proč zvolila pro podrobnější sledování/popis právě participia a překlad jmen žab a myší. Také by měla vysvětlit, proč se nevěnovala porovnání výstavby jednotlivých typů verše, zejména časoměrného a přízvučného hexametru.

I přes výše uvedené výhrady může být předložená bakalářská práce předmětem obhajoby. Navrhují, aby byla hodnocena (a to v nejlepším případě) stupněm DOBŘE.

25. 6. 2023

doc. PhDr. Eva Kuťáková, CSc.
oponentka

---

¹⁰ V tomto případě plyne mlhavé použití termínu z autorčina stejně mlhavého vymezení (viz pozn. 6 na str. 75): *Mezi parafráze řadíme frazémy, opisy, tvary, které překladatel chápe poněkud jinak než originál.*